

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Чміля Євгенія Леонідовича

на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства», виконану та подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування з галузі знань 07 – Управління та адміністрування

Актуальність теми дослідження

Аграрний сектор традиційно є локомотивом національної економіки України, який навіть у критичних умовах тривалого воєнного стану забезпечує значну частку валютних надходжень та гарантує глобальну і внутрішню продовольчу безпеку. Попри дефіцит фінансування, втрату кадрового потенціалу та дестrukцію логістичних ланцюгів, вітчизняні агропідприємства орієнтуються на сталий інноваційний розвиток.

Задля мінімізації операційних витрат, аграрії активно впроваджують системи точного землеробства, інтегрують у виробничий процес безпілотні авіаційні системи, зокрема для точкового внесення засобів захисту рослин, та переходять на ІІІ-платформи автоматизованого моніторингу на засадах штучного інтелекту (ІІІ). За експертними оцінками аналітичних агенцій у сфері новітніх агротехнологій, цифрові рішення вже охоплюють мільйони гектарів посівних площ в Україні, перетворюючи агросектор на високотехнологічну індустрію. Водночас специфіка аграрного виробництва (тривалі операційні цикли, жорстка залежність від кліматичних аномалій, висока питома вага біологічних активів та унікальний статус земельних ресурсів) робить цей процес надзвичайно складним для облікової фіксації, аналітичного узагальнення та контролю. Ситуація загострюється євроінтеграційними процесами, оскільки вихід на європейські ринки вимагає від українських експортерів безкомпромісного дотримання регуляторних вимог ЄС, зокрема адаптації до принципів циркулярної економіки, Таксономії ЄС та стандартів нефінансової звітності корпоративної сталості (CSRD, GRI). По суті, виникає серйозний методологічний розрив (новітні технології в полях уже працюють, а інструменти їх відображення в обліку залишаються застарілими), що суттєво погіршує якість інформаційно-аналітичного забезпечення управління інноваціями, стримує розвиток підприємств аграрної сфери та блокує залучення зовнішнього грантового чи кредитного фінансування.

Саме тому тема дисертаційного дослідження Чміля Євгена Леонідовича, який пропонує комплексне вирішення науково-прикладного завдання обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком, є надзвичайно

актуальною. Розробка автором адаптованих підходів до визначення, оцінки та розкриття інформації про специфічні об'єкти обліку та інтеграція інструментів контролінгу інновацій у єдину систему є прямим запитом сучасної практики агробізнесу. Робота має високу прикладну цінність для прискорення післявоєнного відновлення аграрного потенціалу України.

Саме тому дисертаційне дослідження Чміля Є.Л., спрямоване на комплексне розв'язання науково-прикладного завдання щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та гармонізації з європейськими стандартами нефінансової звітності, набуває особливої актуальності та своєчасності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконувалось у межах ініціативних тем кафедри обліку, аудиту та оподаткування та кафедри фінансів, банківської справи та страхування Державного біотехнологічного університету: «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (0120U105082) та «Інформаційно-аналітичний сервіс управління підприємствами торгівлі в умовах цифрової трансформації економіки» (0121U114565), а також госпдоговірної теми кафедри обліку, аудиту та оподаткування «Моделювання інформаційної системи управління інноваційним розвитком підприємства» (0123U103526).

У межах виконання науково-дослідних тем особистий внесок здобувача реалізовано через дослідження: теоретичних аспектів обліково-аналітичного забезпечення і сучасних тенденцій розвитку інноваційної діяльності (зокрема, розширено ґносеологічний контекст інновацій, визначено сучасні тренди інноваційного розвитку підприємств та напрями його аналізу); теоретико-методичних засад інформаційно-аналітичного сервісу управління підприємством (автором обґрунтовано теоретико-методичні засади аналізу інноваційної діяльності підприємств в умовах цифровізації); організаційно-методичних аспектів моделювання інформаційної системи управління (розроблено методичні рекомендації щодо формування облікової політики, спрямованої на інформаційне забезпечення управлінських рішень у сфері інноваційного розвитку підприємства на засадах сталості).

Тематика дисертації відповідає представленим науковим напрямам, а зв'язок із плановими темами університету є змістовно обґрунтованим.

Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні концептуальних засад та розробленні методичних положень щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та євроінтеграції. Особливістю одержаних результатів є інтеграція регуляторних контурів фінансового моделювання (МСФЗ), нефінансового розкриття інформації (CSRD/ESRS) та концепції інтегрованого звітування (IIRC) в єдину інформаційну архітектуру управління, що забезпечує автоматизований розрахунок ESG-метрик за Таксономією ЄС та гарантує наскрізну простежуваність даних відповідно до стандарту верифікації ISAE 3000.

До основних положень наукової новизни варто віднести наступні:

- удосконалено механізм оцінювання інноваційних проєктів у системі обліково-аналітичного забезпечення підприємств аграрного сектору як послідовну управлінську систему, що через побудову оціночної матриці за шістьма екологічними цілями Таксономії ЄС поєднує технічні критерії істотного внеску й принципу DNSH із системою облікових метрик, забезпечуючи узгодженість класифікації проєктів із вимогами нефінансової звітності за CSRD;
- удосконалено організаційно-методичні положення з формування облікової політики щодо сталого інноваційного розвитку підприємства, які включають розширений робочий план рахунків із багатовимірною аналітикою, методику обліку витрат на дослідження і розробки за критеріями сталості, а також порядок капіталізації НДДКР із визначенням межі між стадіями за принципом «не завдавати значної шкоди»;
- удосконалено методичний підхід до облікового відображення цифрових активів на основі розробленої класифікаційної матриці за критеріями природи економічних вигод та наявності контролю, що дозволяє деталізувати облікову кваліфікацію та методи оцінювання штучного інтелекту, баз даних, криптовалют і NFT, усуваючи методологічну невизначеність між МСБО 38, МСБО2, МСФЗ 9;
- удосконалено методичні положення щодо формування звітних даних про інноваційну діяльність, які імплементують принцип наскрізної простежуваності інформації у визначених контурах архітектури інтегрованої системи звітності (фінансова, нефінансова, управлінська) через регламентацію чотирьох блоків управлінської звітності та трансформацію капіталів;
- удосконалено організаційно-методичний підхід до формування системи контролінгу сталого інноваційного розвитку підприємства на засадах циклу Демінга (Plan-Do-Check-Act), що структурує функціональну архітектуру навколо

шести взаємопов'язаних функцій та алгоритмізує контролінгові процедури із застосуванням ERP-систем і BI-платформ;

– дістали подальшого розвитку теоретичні положення та організаційно-методичні підходи щодо модернізації інформаційного контуру підприємств в умовах євроінтеграційних змін та діджиталізації, а саме: понятійно-термінологічний апарат дослідження в частині дефініцій «інновації», «інноваційний розвиток» та «сталий інноваційний розвиток» шляхом їхнього узгодження з вимогами МСФЗ, Директиви CSRD та Таксономії ЄС для переходу до тривимірної системи оцінки створення вартості; концептуальне підґрунтя формування обліково-аналітичного забезпечення агропідприємств через розробку моделі, що синтезує контури МСФЗ, CSRD/ESRS і IIRC та адаптує класичні критерії визнання активів до специфіки сталих інновацій; методичний підхід до оцінки ефективності інноваційних проєктів на засадах чотирирівневої фільтрації (фінансової, таксономічної, екологічної та соціальної), що інтегрує різномірні індикатори для ранжування альтернатив і визначення потенціалу залучення зеленого фінансування; організаційно-функціональний підхід до побудови чотирирівневої інформаційної архітектури менеджменту на основі таксономії інструментів діджиталізації, що забезпечує наскрізний цифровий потік і простежуваність даних від первинного документа до звітності за стандартом ISAE 3000.

Загалом, слід відзначити, що наукова новизна дисертації визначається формуванням комплексного підходу до адаптації обліково-аналітичних інструментів у діяльності підприємств, у якому облікова система розглядається одночасно і як технологічний інструмент, і як об'єкт фінансово-стратегічного управління та інструмент стратегічного прийняття рішень.

Загалом, слід відзначити, що наукова новизна дисертації визначається формуванням комплексного підходу до трансформації обліково-аналітичного забезпечення, у якому облікова система розглядається як багатовимірна інформаційна архітектура, що одночасно виконує функцію генерації і передачі даних та виступає стратегічним інструментом прийняття управлінських рішень у сфері інноваційного розвитку.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи визначається розширенням методологічного базису інформаційного супроводу розробки та реалізації сталих інновацій в умовах євроінтеграційного вектора розвитку вітчизняної економіки. Здобувачем сформовано системну модель параметризації нефінансових ефектів,

що базується на інтеграції вимог Директиви CSRD та Директиви про корпоративну звітність щодо сталого розвитку в єдиний аналітичний простір підприємства. Наукову цінність мають розроблені класифікаційні критерії ідентифікації новітніх об'єктів інноваційної інфраструктури (алгоритмів штучного інтелекту, токенизованих прав та програмних рішень), які усувають термінологічну та методологічну розбіжність між стандартами МСБО 38, МСБО 2 та МСФЗ 9, створюючи концептуальну основу для достовірного вимірювання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання.

Практична цінність отриманих результатів полягає в доведенні теоретико-методичних положень дисертації до рівня конкретних методик та практичних рекомендацій, які дозволяють модернізувати інформаційні потоки та формують цілісну систему обліково-аналітичного забезпечення управління сталим інноваційним розвитком підприємства. Зокрема, модернізація робочого плану рахунків на засадах багатовимірної аналітики, регламентація процедур ідентифікації витрат на НДДКР та впровадження чотириблокової архітектури управлінського звітування дозволяють суб'єктам господарювання сформувати наскрізний цифровий потік даних, що забезпечує верифікацію показників діяльності відповідно до вимог стандартів ESRS.

Прикладний вектор дослідження підтверджується актами та довідками про практичне впровадження авторських розробок, зокрема: у регуляторній діяльності Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської ОВА під час підготовки середньострокових регіональних програм розвитку на 2025–2027 роки (довідка № 06.01-14/2507 від 05.05.2026 р.); у діяльності СФГ «ЛИПОВОГО» при адаптації облікових політик під AI-технології точного землеробства (довідка № 53 від 10.12.2025 р.); у практиці господарювання ТОВ «ГРАНИТЗАПЧАСТЬ» для налаштування систем системно-функціонального моніторингу та верифікації критеріїв DNSH (довідка № 05/03–27 від 05.03.2026 р.); в освітньому процесі Державного біотехнологічного університету при викладанні обліково-аналітичних дисциплін (акт від 14.04.2026 р.).

Повнота викладення наукових положень у відкритому друці та апробація результатів дослідження

Основні положення дисертаційного дослідження повною мірою оприлюднено у відкритому науковому просторі та пройшли належне експертне оцінювання й схвалення. Загальний масив наукових праць здобувача за темою роботи налічує 20 публікацій, серед яких 1 стаття у періодичному виданні,

індексованому у базі даних Scopus, та 6 статей у наукових фахових виданнях України (категорії «Б» МОН України). Опубліковані матеріали детально відображають ключові складові дисертації, включаючи концепт модернізації обліково-аналітичного забезпечення і формування облікової політики підприємства, методику формування багатовимірної аналітики в робочому плані рахунків, алгоритми вартісної оцінки цифрових інновацій, архітектуру побудови інтегрованої системи управлінських звітів про сталий розвиток, а також методику багатовимірного оцінювання ефективності інноваційних проєктів та функціональні засади розгортання контролінгу сталих змін суб'єктів господарювання.

Апробація результатів дослідження здійснювалась через виступи здобувача та оприлюднення 13 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій. Тематична спрямованість публікацій та доповідей наочно свідчить про послідовне, системне розкриття та публічне обговорення основних ідей дисертації протягом усього періоду дослідження. Кількість та рівень оприлюднених наукових праць підтверджують, що результати дослідження належним чином представлені у відкритому доступі та повністю відповідають чинним нормативним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій дисертації

Сформовані наукові положення, висновки та рекомендації здобувача спираються на розгалужений інструментально-методологічний фундамент, побудований за принципом строгої відповідності між характером наукових завдань та обраними інструментами їх вирішення. В основу доказової бази покладено трирівневу архітектуру наукового пошуку. Так, розбудова теоретичного базису дослідження (уточнення сутнісних характеристик інновацій, сталого інноваційного розвитку та подолання теоретичної неузгодженості облікових категорій) досягнуто шляхом інтеграції еволюційного підходу, методів наукової абстракції, системного аналізу та класичних прийомів дедуктивного синтезу. На аналітико-діагностичному етапі критичний контент-аналіз нормативного поля та історичний підхід дозволили викрити системні протиріччя в регуляторному забезпеченні обліку інновацій, що дало змогу за допомогою методів систематизації та групування розробити авторську оціночну матрицю під цілі Таксономії ЄС і класифікаційні контури для оперування цифровими активами. Застосування такої послідовності мінімізує суб'єктивізм

та нівелює спотворюючий вплив макроекономічної нестабільності на архітектуру облікових моделей. На прикладній стадії дослідження достовірність розробок забезпечується процесним моделюванням інформаційних потоків, реалізацією системно-функціонального аналізу та розробкою методик багатокритеріального й індексного оцінювання альтернатив, які протестовані на фактичному масиві даних підприємств і відповідають сучасним критеріям стандартів ESRS/GRI.

Особливої уваги заслуговує проведений у дисертаційній роботі розгорнутий компаративний аналіз сучасних регуляторних та облікових моделей. Сконструйовані автором багатовимірні матриці зіставлення та концептуальні моделі чотирирівневої інформаційної архітектури, що базуються на комплексі екологічних, технологічних та фінансово-економічних критеріїв, виступають методично вагомим аналітичним інструментом. Вони дозволили чітко ідентифікувати відмінності між існуючими підходами й обґрунтувати оптимальну конфігурацію нормативно-методологічних рішень. Зокрема, це стосується розмежування об'єктів обліку за вимогами стандартів МСБО 38, МСБО 2 та МСФЗ 9 з урахуванням специфіки авторизації прав контролю та кодування операцій за принципом DNSH. Застосований здобувачем інтеграційний підхід успішно переводить компаративний аналіз із суто описового рівня у площину прикладних регуляторних рекомендацій із глибоким математично-статистичним та логічним обґрунтуванням. Додатковим підтвердженням достовірності результатів виступає залучення репрезентативного, репрезентативно-доказового масиву інформаційних джерел, який охоплює профільні законодавчі акти України, директиви Європейського Союзу (включаючи Директиву CSRD), Міжнародні стандарти фінансової звітності та офіційні звіти й реєстри провідних міжнародних професійних інституцій.

Структура та зміст дисертації, завершеність та відповідність вимогам

Архітектура та внутрішнє наповнення дисертаційного дослідження повністю підпорядковані логіці розв'язання визначеного наукового завдання і мають високий ступінь системності. Композиційна будова дисертації демонструє цілісність та включає всі обов'язкові структурні елементи, зокрема офіційну анотацію, розлогий вступ із чітким формуванням методологічних параметрів, три предметні розділи, що послідовно розкривають тему, а також ґрунтовні загальні висновки, список використаних джерел та одатки.

Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 323 сторінки, при цьому ключові наукові результати зосереджені на 252 сторінках основного тексту (що еквівалентно 10,5 авторських аркушів). Інформаційна ємність праці та наочність представлення отриманих результатів суттєво підсилюються репрезентативною ілюстративною базою і допоміжними матеріалами, які збалансовано розподілені по тексту та містять 49 аналітичних таблиць, 27 деталізованих графічних рисунків, а також 8 додатків. Джерельну основу дослідження формує бібліографічний список із 272 найменувань, який займає 34 сторінки роботи та репрезентує глибоке вивчення сучасного інформаційного поля.

Представлена дисертація за всіма ознаками кваліфікується як цілісний, завершений та самостійно виконаний науковий доробок, який повністю відповідає встановленим критеріям, державним стандартам та чинним вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до наукових праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність / наявність порушень академічної доброчесності

Експертна оцінка дисертаційного дослідження, супроводжувальних матеріалів та звіту системи перевірки на наявність текстових запозичень, а також аналіз опублікованих праць здобувача дають підстави стверджувати про самостійність наукового доробку та дотримання вимог академічної доброчесності.

Використані у процесі аргументації теоретичні концепції, статистичні дані, нормативно-правові акти та результати досліджень інших авторів інтегровані в текст коректно, з дотриманням правил бібліографічного опису та оформлення посилань, що чітко визначає межі особистого внеску здобувача. Результати перевірки підтверджують, що рукопис підготовлено з дотриманням нормативно-етичних вимог, які регламентують науково-дослідну діяльність в Україні.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Аналіз дисертаційного дослідження дозволив виокремити декілька питань та дискусійних положень, на які хотілось би звернути увагу.

1. Здобувач пропонує авторські визначення категорій «інноваційний розвиток» та «сталий інноваційний розвиток» крізь призму євроінтеграційних вимог до звітності підприємств. Концептуальний вибір є коректним. Разом з тим у сучасній теорії стратегічного управління існує дискусія щодо розмежування екологічних інновацій (еко-інновацій) та сталих інновацій, де останні

обов'язково включають соціальний та екологічний компоненти. В роботі ці поняття подекуди використовуються як синоніми. Уточнення сутнісних відмінностей між суто екологічно спрямованими та комплексними сталими інноваціями дозволило б чіткіше обґрунтувати теоретичну базу для побудови подальшої облікової моделі.

2. Позитивно оцінюючи запропоновану у п. 1.3 концептуальну модель інтеграції трьох регуляторних контурів через адаптацію критеріїв визнання активів, доцільно зауважити про доречність ширшого врахування специфіки підприємств різного масштабу діяльності. Оскільки впровадження вимог Директиви CSRD та стандартів звітності зі сталості пов'язане з додатковим організаційним навантаженням для середніх і малих суб'єктів аграрного сектору, роботу здобувача підсилило б чіткіше окреслення меж або етапності застосування моделі залежно від розміру підприємства.

3. Запропонований автором розширений робочий план рахунків із впровадженням багатовимірної аналітики для обліку сталого інноваційного розвитку аграрного підприємства є методологічно обґрунтованим та аналітично глибоким науковим результатом. Водночас у межах дискусійного обговорення роботи доцільно було б почути бачення здобувача щодо технічних аспектів інтеграції розробленої системи рахунків у діюче програмно-інформаційне забезпечення підприємств. Додаткове окреслення прикладних рекомендацій стосовно адаптації запропонованих аналітичних контурів до типових конфігурацій сучасних ERP-систем, що використовуються в аграрному секторі, могло б підсилити практичну цінність авторських розробок.

4. Слушно виокремлюючи методичні підходи до облікового відображення цифрових інноваційних активів (алгоритмів штучного інтелекту, баз даних, токенів) у розрізі їхньої класифікації між нематеріальними активами, запасами та фінансовими інструментами, у межах дискусії бажано було б почути бачення автора щодо формування їхньої амортизаційної політики. Зважаючи на високі темпи морального зносу та постійне оновлення інформаційних технологій, у роботі доцільно було б додатково окреслити рекомендації стосовно застосування методів нарахування амортизації для таких специфічних об'єктів, як алгоритми штучного інтелекту.

5. Обґрунтовуючи у підрозділі 3.2 функціональну архітектуру контролінгу сталого інноваційного розвитку, здобувач в межах реалізації аналітичної функції пропонує методичний інструментарій тривимірної оцінки відхилень. Водночас доцільно було б почути бачення автора щодо критеріїв суттєвості відхилень нефінансових показників. Додаткове окреслення методичних підходів до

встановлення граничних значень для ESG-метрик та визначення періодичності актуалізації ключових параметрів моделювання змін підсилює б прикладну цінність розроблених рекомендацій.

Зазначені зауваження та дискусійні питання мають характер наукової полеміки і жодним чином не знижують загальну високу оцінку наукового рівня та практичної цінності дисертаційного дослідження.

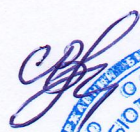
Загальний висновок

Дисертаційна робота Чміля Євгенія Леонідовича на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства», яка подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування», за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, основними результатами обґрунтованості, новизною та практичним значенням одержаних результатів повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти» із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 року № 507.

Сформульовані зауваження та запитання мають на меті окреслити перспективні напрями подальшої дискусії і не впливають на загальний позитивний висновок щодо дисертаційної роботи, а її автор – Чміль Є.Л. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облікова політика та оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

доцент кафедри обліку, аудиту та
оподаткування Державного
біотехнологічного університету,
кандидат економічних наук,
доцент

Сергій РУДЕНКО